

DISCETATIONIS EXORDIUM

CAP. 3.

Arg. — Iobus, ut declarat quantis excrucietur doloribus, vitae suae initia devovet (v. 4-10) et limbi requiem multis exoptat (v. 11-19); initium cum omnia haec sint desideria cassa, novis querimonii doloris laxat habenas (v. 20-26).

a) Iobi dirae in diem natalem 3, 1-10.

v. 1 « Post haec »; — nonsine emphasi, post hos scil. septem dies, quibus doloris sensus quam altissime animo eius imprimebatur idque ipsis cruciatibus (uti sit in tali morbo) crescentibus, neque minus amicorum lugentium aspectu, et iam ipsa dolorum diuturnitate; quo enim diutius perdurant ac torquent, eo magis animi fortitudinem eibunt quasi et enervant; « aperuit os suum », — phasis est orientalibus consueta, ut quod dicendum sit tamquam rem sollempnem, gravem, multa consideratione profectam innuant. Simile quid indicat S. Thom.: « ne perturbata mente loqui videretur, dicitur aperuit, cum enim aliquis loquitor ex impetu passionis, non ipse aperit os suum, sed passione agitur ad loquendum »; « et maledixit diei suo¹ ». — Certe hoc loco eo sensu verbum usurpat, qui ex subsequentibus imprecationibus pereat etc. colligitur, neque est tantum accusare, vituperare (*Mar.*), conqueri, vel dicere infelicem (*Sa. Men.*), sed locutio est vehementer exoptantis, ne unquam existisset ille dies, qui tamquam tot malorum occasio et fons diris oreratur; *diei suo* i. e. natali, id quod Syrus ipsi versioni addit, et quod v. 3 et praesertim v. 10 patet. Attamen neque dies anniversarius est omnino excludendus, quis facile ex consequenti, cum dies ille singulis annis recurrens celebrior haberi solet, sermo ad eum delabitur (cf. *Malb. Cod. Sa. Vav.*).

Tantis miseriae obrutus Iobus exoptat, ut nunquam natus fuisset. Optime notat S. Chrys.: « haec verba tamquam a moerente animo pro-

fecta consideremus; si enim illa locutus non fuisset, communis expers naturae videri potuisset »; sim. *Ol. An. S. Hier.* (ad Ier. 20, 14) *S. Ambr.* (de bono mortis ep. 2) — exoptat scil. eo sensu, ut dicat satius esse nunquam fuisse natum, quam tot tantisque adversitatibus esse obnoxium, eo modo quo Eccl. 4, 3: « laudavi magis mortuos quam viventes et feliciorem utroque iudicavi qui necdum natus est, nec vidit mala quae sub sole fiunt ». Haec vero animi afflicti suspiria, quae Iobus tantae patientiae ex ep. 1 et 2 heros edit, simul egregie illustrant, in quantum dolores eius aucti sint et quantis probationibus fides eius ac in Deum pietas exerceatur. Proinde, ut quae sequuntur suspiria rite intelligentur, probe est et constanter ob oculos habendum, quod iam *S. Ephraem* ad Jeremiae locum similem (20, 15) et h. l. *Bahr. Sanct.* (et ad 2 Reg. 4, 21. Ier. ep. 45, 20) monent, eiusmodi clamores et vociferations acerrimi doloris magnitudinem testari, quae ululatibus effundi ac leniri solet. Maledicit igitur, ut *S. Hilarius* dicit (in Ps. 119, 3), provectum se per incrementa corporis in has molestias corporei incolatus.

Iam suspirium hoc *utinam non natus fuisset* ita effert poetico modo, ut primo diem nativitatis et noctem conceptionis devovet v. 3; deinde duplice hanc v. 3 partem v. 4-5 et 6-10 latius prosequatur.

v. 3 « Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: conceptus est homo »; — i. e. utinam nunquam existisset! i. e. utinam nunquam natus fuisset! (*S. Thom.*) . In hebr. magis est ad artem noctis prosopopea et nox quae dixit. Illorum qui vehementibus animi affectionibus agitantur, est omnia congerere, exaggerare, accumulare verba, quibus sensa iterum iterumque prodant; unde etiam Iobus in hac una cogitatione *pereat dies* quasi fixus haeret, eamque in omnem partem versat et variis circumlocutionibus effert. Ita v. 4 et 5. v. 4 « dies ille vertatur in tenebras »; — hebr. *dies ille sit caligo* i. e. ne prodeat ex noctis tenebris, sed ibi maneat sepultus et absconsus; « non requirat eum Deus desper »; — Deus est qui vocat diem, eumque educit ex noctis umbra et vulva, eum requirit et statuit, ut homo exeat ad opus suum. Deus igitur ne ponat illum in dierum numero neve illius ullam habeat rationem; est alius modus exoptandi ne unquam fuisset ille dies; « et non illustretur lumine »; — hebr. *ne fulgeat super eum splendor*; lucis splendor, ut olim existit Deo iubente (Gen. 1, 3), ita continuo recurrens quasi symbolum est Dei conservantis et administrantis mundum; quare si lux non effulget, dies non existet; unde optat Iobus, ut dies ille suus natalis nunquam a Deo evocatus, sed in perpetuis tenebris mersus fuisset. Idem alio modo v. 5 « obscureat eum tenebrae et umbra mortis »; — hebr. *inq*, i. e. iure quodam propinquitatibus sibi vindicare (cf. Lev. 25, 23; 27, 43).

1. Et maledixit נָזַר conviciari, opprobriis impetrare, cf. Ex. 22, 27. 2 Sam. 19, 22. Ecol. 10, 20, devovere diris, maledicere; adhibetur in membro parallelo cum נָזֵל, et in oppositione ad נָזֵל Gen. 42, 3.

Num. 33, 12), occupare, redimere; dies ille, qui adeo nefastus et tristis existit, propterea interno quadam quasi consanguinitatis vinculo nexus est et inde sua accedit ad caliginem et umbram, quae sit calamitatis imago; unde aequum est, ut tenebrae id quod suum est sibi vindicent. Dies ille ater scil. suam ditionem ac familiam reliquit, unde ab ipsa i. e. a nocte et caligine est repetendus i. e. ex albo die rum expungendus. Cum usitata haec significatio נָשֵׁךְ et optimè conveniat et non sine arte poetica sit usurpatâ, certe in ea est sistendum in qua et veteres versiones acquireverunt¹, neque opus est ad notionem contaminandi, polluendi configere (נָשֵׁךְ); *umbra mortis* i. e. tenebrae eaque densissimae, quales sunt sepulchri et inferni, quas mors inducit (*Cord.*); q. d. satius fuisset, si dies ille imis tenebris perpetuo immersus mansisset; idem dicit: « *occupet cum caligo et involvatur amaritudine* », — hebr. *incubet super eum nubes*; itaque nubes caeca et tenebrosa diei circumfundat, quae tristissimas tenebras efficiat (*Pin.*). Demum congerit omnia quae infasto diei possunt accidere incommoda: *involvatur amaritudine*; quae sit amaritudo, non adeo obvium est. Intelligent densissimas nebulas, tempestates, procellas, quae diem faciant homini *amarum* (*Tir. Men.*), vel censem efferi extremae anxietatis et diei luctuosissimi exaggerationem (*Pin.*).

Prius quidem ad contextum et membrorum parallelismum satis est aptum, at qua ratione id ea voce dicatur, obscurum est; in altera explicazione vix placet, diem illum nunc extremo quasi luctui et acerbissimo dolori tamquam carnifici tradiri ac devoveri, postquam antea, ut ne exstitisset quidem, exoptatum est, nisi dicere malueris, transitum fieri in aliud dirarum genus, ita ut qui antea interiu sit devotus dies, nunc si velit oriri, extremae irae et vindictae tradarit excrucianus. Si animi commotionem species, facile tibi persuaderis, omnia congeri quibus dicatur, quanto odio ipsi sit dies ille nefastus; unde in ultima explicazione acquiescere potes, quamvis re considerata, si diem natalem acerbitate involvi optet, se ipsum dolore obrui aperte desiderare videatur.

In hebr. *terreant eum נָשֵׁךְ יְהוָה*; verba haec non carent difficultate. Veteres quidem interpretari *amaritudinem* sensum ibi deprehenderunt² et aliqui (*Chald. Aq. et lat.*) particulam נָשֵׁךְ exprimunt, alii omitunt, unde vocem נָשֵׁךְ interpretantur. Caph comparans cum non satis aptum sit, alii caph quod veri-

1. LXX ἐνέβει αὐτὸν, *vulg. vet.* excipiant eam; *Sym.* ἀνταποήσαστο αὐτὸν; *Theod.* ὑπερτενέάσαστο αὐτὸν. Attamen *Aq.* habet πολύντοις αὐτὸν polluit eum, sicut *Chald.* quoque.

2. *Chald.* terreant eum נָשֵׁךְ יְהוָה; LXX magis indeterminate καταρρέειν (al. codd. τερρυγεῖν) ή ἡμέρα; *Aq.* ἀκτηπέθεσσαν αὐτὸν ὅτι περιφερότι; *Syrus* *amaritudines* diei, quod *Bahr.* explicat: maleficent ei dolore affici; in qua ultima parte versio arabica concordat quamvis aliud *verbum* usurpat: expectant eum amari animo. *Vet. lat.* apud *Aug.*: conturbent eum quasi amaritudines diei.

tatis expressivum dicunt h. l. esse et vocari malunt. Aliiter plerique tamen ex recentioribus vocem derivant, a radice scil. נָשֵׁךְ, in qua etymologia ex aliarum formarum analogia¹ נָשֵׁךְ scribi oportet. Ex significatu נָשֵׁךְ aestuavit, incaluit, adustus est, niger, obscurus fuit (cf. Gen. 43, 30; 4 Reg. 3, 26. Thron. 5, 10) colligunt sensum nominis: vel auctus et fervores i. e. venti urentes eum diem devorant, absument, vel vapores calidi (cf. *Mar. Malb.*), vel atrores diei i. e. nubes atræ, cui ultimæ explicacione (= Tagesverdästerung) et *Hirz. Del. Le Hir. Zsch. W.P. Fürst L.* assentuntur. Aliam conjecturam eamque hand spernendam proponit *Cod.*; vocem scil. derivat a נָשֵׁךְ cf. 2 Reg. 23, 5. Soph. 1, 4. Os. 10, 5 sacerdos idololatra = dominator, astrologus, genethliacus i. e. deterrent ab eo genethliaci, ut idem enuntiat de die, quod v. 8 de nocte praedicatur. At ex voce forma et analogia potius *divinationes* dixeris.

Uti v. 4 et 5 diem, ita deinceps noctem exsecratur, alteram v. 3 partem latinus explicans: v. 3 « *noctem illam tenebrosus turbo possideat* »; — i. e. occupet, auferat noctem illam, obvolvat et delectat. Idem repetit ex vehementi animi commotione « *non computetur in diebus anni* ».

Legit S. Hier. certe נָשֵׁךְ, sicut et *Chald.* (נָשֵׁךְ אֱלֹהִים) et *Sym.* (μηδὲ συσχίτεται) et forte LXX et *vet. lat.* (non sit) et *Syrus* (non inventatur) transtulerunt. Textus masoreti נָשֵׁךְ ne lactetur, ne gaudeat, a verbo נָשַׁךְ *Ex. 48, 9* (cf. *Malb.*); at prior lectio maiore sensu perspicuitate, facilitate, pondere probari videtur.

« *Nec numeretur in mensibus* », — hebr. *in numerum mensium* (lunarum) *ne veniat*; illam penitus optat exscindi. Certe cum Iobus diem natalem et noctem conceptionis ita devoveat, etiam annuum eius reconditionem expungere vult; unde ratio haec a *Vav.* allata non est inepta: « *festi dies alii sunt anniversarii, qui congruant cum solis ratione, alii qui a nova luna et reliquis mensuris spatiis pendeant quodammodo. Itaque neutrum tempus coli vult, utrumque nec anno nec mensibus annumerari* ». Et omnino videtur sermo in subsequentibus ad annuum celebratitudem referri; nam quomodo nox illa ut sit *sterilis* (v. 7 hebr.), vel ut fiat infecunda, exoptari potest, nisi diecas noctem intelligi anniversariam? Sicut supra v. 3 diei impetratus est mala, ita nunc nocti v. 7 « *sit nox illa solitaria nec laude digna* »; — *sit solitaria* i. e. ne sit in ea illa festivitas, illa laetiæ causa, ne fiant chorii vel saltationes, vel convivia; tam horrida sit et tenebris circumfusa, ut nemo in illa audeat pedem limine efferre, iter aut

1. Cf. *Chald.* נָשֵׁךְ, שֶׁבֶר, עֲבֹתִים legisse, quamvis hoc a nullo alio exprimatur. Mitto recentiorum quorundam conjecturas (cf. *Hirz.*) mutantium et legentium vel (כָּבְדָּו) (— כָּבְדָּו) cf. 24, 13 i. e. ultimam caligo cum terreat, ut deficiente a lumine, vel « ut incantamenta » secundum arabicum כָּבְדָּו; cf. *Hirz.* Rabbinorum conjecturas refert *Malb.* quas mitto.

viam ingredi, et ita se noctis quasi comitem constituere (cf. S. Thom. *Pin. Cord. Vav. Malv. Mar. Men.*).

Hebr. שְׁמַרְתָּךְ videtur significare sterilis (cf. 15, 34, ubi Ag. et *Theod. ἔξαρπος* vertunt), orbus liberis; inde *desertus, solitarius* (cf. Is. 49, 21. infra 13, 34; 30, 3). At versiones veteres variant; Chald.: sit nox illa angustia [אֲנֹשֶׁת]; LXX ἀνθεῖον (al. ἀνηνέτο); Sym. ἀφίσιτος (quasi immunda vitetur?) *Syrus*: sit praecisa (orbata); ex quibus S. Hier. versio certe est maxime probanda.

Et quasi ipse solus non sufficiat ad diras imprecandas, ex affectus vehementia sibi advocat qui cum adiuvent: v. 8 « *maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan* »! — loquitur ex populari opinione i. e. illi incantatores, qui artibus suis magicis diem reddere nefastum¹ possunt, cf. Num. 22, 6, mox quia ita praestiti excellunt, ut non tantum serpentes, sed etiam *crocodilum* (*Leviathan* cf. infra 40, 20 sq.) audeant provocare et valeant suis fascinationibus edomare. Prōinde potentissimum quemque malorum imprecatorum in suum consortium accersit.

Hic sensus et maxime obvius est et verbis aptus et contextui idoneus. Alii in universo infelices intelligent, qui scil. quasi furii agitati domesticis prompti sunt ad maledicendum (*Cord. Mar. Vav.*); alii viros lamentatores, qui mercede conducuntur in funere, ut plorent (*Sanct. Men. Gord. Calm.*); alii aptius ad morem Atlantum alludi censem, qui testibus Herodoto, Plinio, Mela, aliusque solem orientem diris proscindunt (cf. locos apud *Pin. Mol. Caha. Ros. Vir.*); at prima expositiō simplicissima (*W. Zsch.*) spērñenda, quoque explanatio a *Del. Hitz. Renan* aliisque proposita de dracone colesti, quecumque legatur.

Pergit noctem illam diris persecuti, ita ut nunc naturalibus illam splendoribus a lumine stellarumque luce promanantibus frustrari ac penitus destituti postulet et tam densa caligine obtenebri, quae nulla luce pelli possit (*Cord.*); ita v. 9 « *obtenebrentur stellae caligine eius* »; — sensum redditum vulg.; hebr. *obtenebrent stellarum caliginem eius*, i. e. stellae quae in noctis caligine lucere solent, quae comites sunt et sociæ (faces) tenebrarum² iam extinguantur. Removentur scil. diris a nocte, quaecumque illam gratam reddunt mortalibus, et proin primo loco *stellae*; dein quod sit futuri diei nuntia et quasi vulva; unde:

1. Barth. exemplum afferit Moysis, qui diem reddidisset gravem et fatalem Aegyptiis.

2. Cum רָבֵב sit crepusulum vespertinum (cf. Prov. 7, 9. 1 Sam. 30, 17?), stellas cadentes noctis ornamenta prima intelligit. 'בָּרָה' est videre cum delectatione et voluptate.

« *expectet lucem et non videat, nec ortum surgentis aurorae* »! — hebr. *et non sit*, et in ultimo membro hebr. *et non delectetur palpebris aurorae*. Sit igitur nox illa horrore perpetuo circumfusa! Causam dirarum afferit v. 10 « *quia non conclusit ostia ventris qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis* »; — hebr. *vulvae meae portas* i. e. matris meae; quia non observat uteri ostia et hac ratione non abscondit, non subtraxit miseras et aerumnas ab oculis Iobi, i. e. satius fuit, si non fuisse, ne in tanta inciderem mala! Hisce nexus obvio et psychologico iam praeparatus est transitus ad subsequentem desideriorum seriem.

b) Limbi requiem exoptat 3, 11-19.

Si vero oportuit participem esse vitae, utnam saltem quam primum exstinctus fuisse! Doloribus oppressus immoratur in mortis cogitatione et requie describenda cum voluptate quadam. Bene *Cord.*: « *candem imprecationem eleganti gradatione amplificat naturae ordinem secutus a conceptione ad nativitatem, a nativitate ad exceptionem sui factam ab obstetricie super genua, et ab hac ad lactationem procedens* ».

v. 11 « *quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii?* » —

Hebr. בְּרִית ab utero, statim a partu (*Cod. W.*). Cum interpretatione S. Hier. in vulva consentiunt LXX quoque διὰ τοῦτο; et revera videtur hebr. etiam sic posse conceipi, cum apud Ieremiū legitur: *qui non interficit me בְּרִית, ut foret mihi mater mea sepulchrum et vulva eius conceptus aeternus* (20, 17); apposito enim, qua mater dicitur fieri sepulchrum et vulva eius conceptus nunquam edendo oneranda, clare ostendit בְּרִית habere notionem in vulva. Ita nostrum quoque locum concipiunt *Ros. Del. Zsch.*; idque bene; neque enim censendum est Iobus in tam diligenti enumeratione novem illos menses in utero transactos sicutio premere, vel sacer auctor in membro priore idem dicere, quod in altero exponit.

v. 12 « *quare exceptus genibus, cur lactatis uberibus?* » — i. e. « *conqueritur sibi iam nato solita temellae acetatis subsidia et infantilis infirmitatis fomenta fuisse impensa* » (*Cord.*); hebr. *cur obenerunt mihi genua, vel obstetricis* (*Pin. Cord. Cod. Mar. Malv.*), vel nutritio (*Ol.*), vel melius ex veterum more, qui iam Gen. 50, 22 cernitur, *patris*, qui recenter natum genibus excipere solebat (unde natos tollere, levare cf. *Vav. Calm. Del. W.*). Hebr. *et quid* (*cur*) *ubera, ut sugerem?* Apte S. Thom.: « ostendit se abhorrire suam conservationem in vita, ut ex his manifestius ostenderet, quod vita eius ci sit onerosa ». v. 13 « *nunc enim dormiens silorem et somno meo requiescerem* ». — Mortis quietem ab aerumnis vacuam pluribus delineat, ut quantum appetat cessa-

tionem malorum elueat. Huius loci amplificatio et exaggeratio ad animi commoti naturam prorsus est facta. Attamen immerito quis ex versibus 13-19 colligeret, Iobum omnium sortem in limbo vel inferno aequalem sibi fixisse. Istae enim loquendi formulae ex conditione loquentis et ex iis sunt interpretandae, quae magnis commotionibus affectum animum subeunt et pulsant. Huius rei exemplum familiare habes in desideriis illis, quibus nos ipsi lassi fatigati uti solemus, dum de mortis somno, de quiete sepulchri, de longa membrorum fesorum relaxatione loquimur. An audiens suspiria talia : eheu quanto sum fatigatus; quam dulce erit diuturnum somnum in sepulchro dormire, et membra fatigata longam quietem in sepulchro compondere etc., dicentem et gementem insimulabis falsae de morte et altera vita opinionis? An talia gemens vel ignorasse vel negare censendum est v. g. purgatorii poenas, quae eum pro dulci illo in sepulchro somno (quem tamen adeo expetere videtur) fortasse manent? Minime gentium! Et certe, si quis talia ex nostris suspiriis et gemendi quasi formulis inferret, aut irasceremur ei tamquam homini putido, qui verba premat contra loquendi indolem, aut irridemus tamquam supra modum stultum, qui loquendi usum et consuetudinem nesciat. Quare valde mirandum, esse homines qui docti sint et tamen ad hoc loquendi genus non attendentes integrum quasi de orci natura apud Iobum systema ex eiusmodi suspiriis confidere posse sibi videantur.

Hebr. *quia tunc cubarem et quietescerem¹, dormirem, tum requiescere fore*, v. 14. « *cum regibus et consulibus terrae* »; — i. e. consiliaris; deinceps varia hominum genera enumerat, quibus optata quies iam oblitus, quibus istam felicitatem et mortis requiem invidet, et ita in tranquillitatis desideratae descriptione animum suum tristi quadam oblectatione pascit; « *qui aedificant sibi solitudines* »; —

Multum variant interpres, vel de vastis aedificiis vel de sepulchorum monumentis explicantes; idque iterum diversimode: *qui tam laxe tamque magnifice habitent, ut sint aedes vacuae maximam partem, in quibus vina ria, piscinae, nemora, quas solitudines appellant. In 15. annali Tacitus: in modum solitudinem huc silvae, inde aperta spatio et prospectus* » (Var. sim. S. Thom.); vel « *qui in loca deserta colonias deducunt* » (Mar. Sa. Cod.); vel « *qui arcus aut urbes collapsas instaurant* » (Malo. Ros. W. P.); vel, ut sit ironia acerba, *ruinas exstruunt i.e. palatia magnifica mox tamen ruitura et vanis casibus devastanda* (*Le Hir, Zsch.*); *de mausoleis et vastis sepulchris intellexi*

1. Argute *Pin.*: « *cum hoc quietis nomine mortem compellari audio, omnibus bonis refertam quandam aliquę incalidissem pacem post vitam peractam militiam post bellumque negotiorum omnium tumultum intelligo; idque valde accommodate ad verbum Ἀπέστρεψη, quod frequenter ad pacem et cessationem a bello refertur.* »

ligunt *Pin.* (qui multa de hac re ex veteribus afferit) *Men. Gord. Calm. Hirz.*
Del. Hirz.

Si verborum usum alias usurpatum species, ex Is. 44, 26; 58, 12. Ez. 36, 10 non poteris non interpretari cum *Malo.* et aliis urbes destructas et bello aut incendio desolatas instaurare (cf. etiam apud *Men.*)¹.

v. 15 « *aut cum principibus, qui possident aurum et repleant domos suas argento* », — qui de mausoleis *תְּמִימָנִים* interpretantur, eodem sensu h. l. *domos* capiunt et alludi volunt ad usum, quo principes cum auri argenteique thesauris sepliri conserverint (cf. *Pin. Gord. Calm. Hirz.*). Ex qua interpretatione sensus est: Iobum, licet in extreme inopia moretur nec divitum principum more ullam auream argenteamve supellecitum in sepulchrum secum deferret, non ideo tamen minus quam illos incunde ac pacate quieturum (sim. S. Thom.). In nostra explicazione primum est, describi potentiam ac divitias principum quos una tamen mortis sors maneat. Ad *candem* sortem delineandam, qua mors omnes reddit aequales, confert abruptus transitus v. 16 « *aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderant lucem* », — i. e. ex vi vocis *רַבֵּשׁ* (cf. Gen. 33, 4. Ex. 2, 12. Ios. 7, 21. 22) non tantum oculis hominum subductum, verum defossum, clam terra obrutum, profinde cum ignominia sepultum. Alterum membrum in hebr. *veluti infantes* (*qui* lucem non *viderant*). Etiam horum sortem longe esse praferendam huius vitae sue tantis miseriis innuit. Demum quonopere quies et laborum cessatio praevaleat in morte et sepulchro, quota ab omni molestia immunitate ibi omnes potiantur hominum ordines, iterato exemplis illustrans eius quietis maximum pandit desiderium v. 17 « *ibi impū cessaverunt a tumultu et ibi queverunt fessi robore* », — omnes scil. ibi quiescent. Ibi et feros depositur furorem suum (S. Aug.), ibi finis et saevienda et tyrannidem in pauperes exercendi (*Pin.*), ibi labore et fatigatione fessi pariter respirant, requiescant; dominici servi eundem soporem placidum dormiunt; v. 18 « *et quondam vincit pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris* », — vincit quondam more mancipiorum et captivorum opus faciebant duri exactoris voce et flagellis impulsi et vexati, iam ibi a molestia et servitute vacui dulci perfruuntur quiete. Omnes, sive magnus et celeber quis fuerit sive parvus et ignotus, ex aequo et aequales (quasi iidem) ibi sunt; v. 19 « *parvus et magnus ibi sunt, et servus liber a domino suo* », — hebr. *parvus et magnus ibi idem*; ipse quo-

1. LXX legebant *Ἄπεστρεψη* (gladii); inde *et. lat.* qui gloribantur in gladiis (S. Aug.); sed et Chald. et Syrus cum S. Hier. textui mas. calceum adiungunt.

que *servus* liber est a servitutis iugo : quam amica igitur mors et quantis votis expetenda iis, qui aerumnarum pondere opprimantur ! Optime iterato adverit S. Thom. : « non loquitur nunc nisi de quiete a malis praesentis vitae »; illis enim omnibus hanc quietem invideat (*Ol.*), quare totus est in ea amplificanda.

c) Querelis indulget 3, 20-26.

At vana sunt et incassum prolata haec suspiria. Mors exoptata non advenit neque cum beata illa quiete donat. Unde novis lamentationibus suas deflet miserias, quasi acerbo animo expostulans, cur lux et vita miseris ad nullum nisi cruciatuum usum sit concessa, cur mors nimium tarda, quamvis ardentissime expedita, non afferat liberacionem. v. 20 « Quare misero data est lux et vita his, qui in amaritudine animae sunt ? — hebr. cur dat afflictio lucem sc. Deus. « Nam quid iuverit habere lucem qua non nisi damna et detimento conspicias, cui merito praeferaunt atque abscondentur (*Cord.*) ? v. 21 « qui exspectant mortem et non venit », — bene LXX *αι ιπερπτα θανατον, et vet. vulg.* qui desiderant mortem; « quasi effodientes thesaurum »; — sensum expressit *Hier.*; cum emphasi in hebr. et effodiunt eam prae thesauris (*Malv.*) i. e. mortem vel sepulchrum maiore cura quasi effodere sibi student quam si thesauros reconditos in terra inquirerent. Dein magis etiam exaggerat, quanto desiderio miseri anhelent ad mortem : v. 22 « gaudenter vehementer, cum inventerint sepulchrum »; — hebr. qui gaudent usque ad exultationem (*Cord.*), gestiunt, cum invenerint sepulchrum. v. 23 « viro, cuius abscondit est via »; — pendet sententia a v. 20 quare misero data est lux et vita amaris corde, postquam sententiis v. 21, 22 interiectis isti « amari anima » accusatis sunt adumbrati; quare Deus, ita Iobus conqueritur, dat vitam viro, i. e. mihi, qui circumdat tenebris miseriarum nullam invenire possit viam, qua ad lactam felicemque vitam evadat (*Cord.*), cuius via est abscondita i. e. interclusa (*Vav.*), occultata, ut nesciat, que iter faciat (*Cord.*), qua ratione et malis emergat (*Mar.*); « abscondit enim et interclusio via significabit inextricabiles calamitates, ex quibus se expedire homo nequeat » (*Pin.*). Vel cuiusvitae ratio, sors, conditio (*via*), cur tantis sit obvoluta aerumnis plane non possit intel-

1. Apte *Vav.*: « hoc simile praeclarum; nam sepulchrum sub terra est, et miseri responde isti fodere dicuntur, ac si aurum alieni defossum quererent et crux conseruent ».

2. Propter insubrium subsequens et, ut dicendi tumor vitaretur, Honibantius (notae criticae II, p. 156) conicit *τύματον*; quem alii secuti sunt; cf. de Rossi variae lectiones.

ligi; « et circumedit eum Deus tenebris », — sensu eodem; in hebr. et *sepst Deus circa eum* i. e. obsepsit ei et occlusit ei viam quasi obice transversum posito (*Male. Mar. Cod.*), ita ut nullum evadendi mali effugium ei praesto sit, vel ut vivendi lex et ratio ei sit plane abscondita et ignorata. Prius tamen haud immerito *Pin.* aliisque praefermunt, vel unum afferunt; bene confort *Cod.* Thren. 3, 7. 9; praeterea cf. *Os.* 2, 6 et infra 12, 14; 19, 8.

Iam afferit causam, cur tantopere mortem expetat v. 24 « *antequam comedam, suspiro* », — in hebr. adest particula ז, « ut ex praecedentibus optima cum iis quae paulo ante protulit colligatio nexusque appareat » (*Cord.*). Sensus est: quantum vel quoties comedo, tantum vel toties suspiro; tot suspiria emitto, quot panis vel cibi buccellas accipio, ita ut gemere et comedere mihi sit unum idemque (*Cord. W. Zsch.*); eodem modo in hebr. *nam ante cibum meum gemitus meus advenit* i. e. adeo gravis et perpetua est haec calamitas, ut ne cibi quidem aut ullius necessitatis causa dolores possim fallere et uno momento a gemitibus et suspiris aherrare (*Malv.*).

Sunt, qui particulam נְבֵד od modum, instar, i. e. panis cibique loco mihi sunt suspiria interpretentur (*Cod. teste Vav. Del. Hitz. Le Hir.*), sensu quidem haud incommodo; at recte adverit *Vav.*: « quod placet, si probari potest simil locutione ». Sed נְבֵד esse = ad modum, aliqua ratione suaderi potest usu, qui cernitur 4, 19; 1 Sam. 1, 16 (ne reputes ancillam tuam quasi uiam de filiabus Belial) et fortasse Prov. 17, 18. Attamen cum hoc non adeo certum sit et h. l. veteres versiones omnes (cf. v. g. apud *Cord. Ros.*) uno consensu priorum explanationem voci subiungant, tutius erit in illa acquiescere. Neque est en ita impedita, ut aliqui, v. g. *Le Hir*, censem.

« *Et tamquam inundantes aquae, sic rugitus meus* »; — sensum bene assecutus est *Hier.*; abundantia, vehementia, impetus clamorum eius designatur; hebr. *et effunduntur velut aquae rugitus mei* i. e. metaphor a leonibus ducta, immanes eius vociferations, quales esse solent acerbe lamentantium. Rationem reddit suspiriorum v. 25 « *quia timor quem timebam evenit mihi et quod verebar, accidit* »; — eodem modo vertunt LXX, *Aq. Sym. Theod. Chald. (Hitz. Le Hir ex recentioribus)*, unde haec ad Iobi vitam anteaetam referunt, eum scil. vixisse conscientum fortunae fluxae et labilis et timore percussum, ne subitanee rerum mutatione misericors affligeretur. At vix credibile videtur, Iobum

1. Simile quid fortasse *An.* indicat scribens: « fame et siti necabantur; nam manus sibi cibum vel potum ad os porrige non poterat; tamen scilicet ad os porrige valeret, ore ac labiis putredine ac vermis plenis recipere non valebat ».

2. Cf. quae adnotat *Middeldorp* in opere: codex syriaco-hexaplaris, ad. h. l. p. 309.

talia qualia nunc sustineat revera animo praesago iam antea exhorruisse, neque id illo pacto 4, 5 innuitur, praesertim cum ipse nos de laeta spe edoceat, quam conceperat et quae olim fixa et firma eius animo insederat (29, 18-20). Neque verba hebraea ad tempus praeterritum necessario sunt referenda, id quod ex secundo membro ¹ καὶ praecipue eluet. Unde videtur praeferenda recentiorum explicatio (*Ros. Del. W. Zsch. P.*) de praesenti Iobi conditione: quia timore timorem et supervenienti mihi i. e. novi continuo timores et angores ingruunt; si quem dolorem et terrorem perhorresco, statim eo percissor. Accedit, quod morbo elephantiaco laborantes continuo horribus quasi terribilimentis exigantur, unde apte prorsus Iobus talibus verbis miseriam suam conditionem explicat. Et qua v. 26 subduntur in textu hebr., hosce terrores continuo ingruentes et inter se succedentes describunt: non habeo pacem, nec quiesco, nec requiesco; venit enim pavor (*Malv. II*), vel melius et magis ad acerumnam proponendam: non quievi, non fui tranquillus nec requievi et incumbit pavor i. e. sine ullo quietis et cessationis intervallo saevities morbi me corrodit et continuo infestat. Bene LXX et *vet. lat.*, neque in pace, neque in silentio, neque in requie, venit enim mihi ira » (*S. Aug.*).¹ Mirum est, *S. Hier.* in versione sua veterum vestigis derelictis alium prorsus sensum insinuasse et per interrogationem posuisse: v. 26 « nonne dissimulavi, nonne silui, nonne quievi? et venit super me indignatio! — id quod varie de Iobi vita antea explicavit: patienter tuli omnia mala praeterita, quae igitur causa tam graviter me affligendi (*Tir. Gord.*)² vel: sincera fide semper Deo inhaesi, nulla simulatione usus, nec manus remisi, cum admovebant ad opus (*Calm.*); vel: muneri non defui, omnia boni principis munera sedulo explevi (*Pin. Cord. Vav. Men.*); sed certo nonne dissimulaci = nonne dolorem suppressi, me tranquillum, patientem exhibui? Ita enim sensus magis accedit ad textum originalem².

Nota. Paucis recensendae sunt interpretum sententiae, quibus explicare conantur, quo animo Iobus has querelas et diras protulerit. Et *S. Greg.* quidem in verborum sensu obvio et historico tantam inventi difficultatem, ut eo relichto statim ad allegoricam interpretationem se converterit, Iobum iam non suam defere miseriam, sed causam totius humani generis et *culpae originem*; unde pereat dies i. e. « pereat spes ab apostata angelo illata, qui

1. Apud *Hier.* legitur: neque in pace fui... venit autem (Al. enim) mihi ira. — Unde ipse transtulerit nonne dissimulari, difficile dictu, cum γῆρας reddere solet opulentus (16, 12), *felix* (21, 23), *fertilis* (1 Chron. 4, 40); forte = γῆρας ex aram. errare, vacillare.

2. Acceptit *Hier.* οὐδὲν = οὐδὲν, uti saepius οὐδὲν in interrogacionibus usurpatur; cf. supra 2, 10; infra 14, 16 (?). Ier. 49, 9. Ion. 4, 11. Thren. 3, 36.

diem se simulans ex promissione divinitatis emicuit, sed noctem se exhibens lucem nobis nostrae immortalitatis obscuravit; pereat antiquus hostis... non requirat eum Deus ac si aperte diceretur: quia ipse (angelus apostata) tenebras intulit, toleret sine fine quod fecit, nec unquam lumen pristini status recipiat »; et simili modo totum caput perfractat. Eadem fere in *exp. in leguntur*: optat ut immortalitas per Christum redeat, quae per Adam deleta est... diabolus et mortem significat... diabolus lucem redemptionis Christi non cognoscat, etc. Eadem quoque in commentario *Phil.* apud *Rup. Br.*³ et in *Glossa ord.* leguntur. Quae cum nullo modo *explicationem sensus S. Scripturae* quis dicere possit sed verborum ad alia accommodationem, iure omnintenda esse hoc loco videantur, quamvis veritate nitantur, in quantum malum quodvis a diabolo opo originalis culpac sit inventum, que culpa non existente calamitosi dies mortalibus non ingruerunt. Neque ullo pacto verum est, Iobum non tan suas quam communes omnium mortalium miseras deploare; que sensu quibus placuerit, docet *Pin.* (p. 444), at recte idem monet, omnino suas lamentari Iobum calamitates, neque homini graviter aegrotanti atque dolenti tantum esse a re sua oīi, aliena ut curet (sim. *Sanc.*). Multo vero magis illi a vero aberrant, qui lamentationes has *desperantis* esse dicunt et de divina providentia perperam sententias, ut aliquis protestantes secutus etiam *Zsch.* asserere non dubitavit. Alii dicta ita emollire conati sunt, ut opinarentur, non proficiunt ex Iobi sensu, sed ex supposito amicorum errore existantium, neque bonis praemia, neque malis supplicia constituta esse post mortem (cf. *Lyonum*), aut Iobum ideo tantum extopare, utinam natus non essem, ne mea causa Deus ab illo iniustitiae accusaretur. Qui explicandi modus certe non eget refutationem. Neque illud in subsidium vocari potest, quo aliquoties *Ol.* et *An.* (et fere etiam *S. Chrys.*) utuntur ad emolliendas imprecations, Iobum non malodixisse rei tune existenti, sed iam non existenti et penitus elapsae, et proinde eum *nihil* maledivisse (cf. *An. c. 511*).

Ceterum quem supra exposuimus modum, generatim iam proponunt et bene tuerunt *Ol.* *An.* *Chrys.* *S. Thom.* et plerique latinorum interpretum et *W. P.* Ad quam sententiam ulterius elucidandam haec notanda sunt:

1° Gravi haec querela Iobum voluisse amicis suis posterisque omnibus testatam facere dolorum suorum acerbitudinem, ostendendo illos ipsa vitae carentia et mille mortibus longe molestiores gravioresque existere, adeo ut satius esset, nunquam fuisse natum, quam tot tantisque miseriū obnoxium (*Cord.*).

2° Locutiones et clamores esse levamen dolorum. Unde bene *An.*²: « loquatur ore ea quae nec Deo nec angelis eius sanctis nec coelo neque terrae

1. Melius Petrus Blesensis rem proponit (*M.* 207, 822): « maledicit Iob primae nativitatis suea, in qua homo concepsit est per culpam, genitus ad miseriam, natus ad poenam. Divinae siquidem animadversionis antiquum iudicium sequens conditioem humanae naturae damnatam a mundi exordio in se damnat, non ut malodicta,... sed ut se merito afflictum... recognoscat ».

2. Sit simul specimen eius interpretandi generis et verboſitatis.

hominibus neque pelago neque aeri neque ullis quae sunt in natura ad aliquam contumeliam profecerunt. Loquebatur nimur quasi miseriam ventilans, quasi aerem verberans, quasi dolorem deferens, quasi exlaetatus et molestiam passus atque anxius pro vehementioribus passionibus et fortioribus doloribus. Loculus est tamquam quilibet in dolore positus querens remedium. Tamquam quis in dolore dentium aut oculorum aut aurium frequenter parvulas ungubus exarat, frequenter etiam semetipsum unguis exulcerat prae nimietate doloris quem sustinet corrosio ossibus et palpebris atque auribus : sic et beatus Iob cum perforarentur ossa eius et liquefuerent carnes eius, locutus est maledicentis diem qui non erat... quia nisi ita amare deficeret Iob poemas ipsas atque dolores, non utique aestimaret homo neque crederet, quod ita aspera et amara fuissent ei ipsa supplicia atque tormenta » etc. (c. 513 cf. c. 515). Hac ratione ipse Iobus vociferaciones suas intelligi vult, cf. 6, 3. 5-7. 26 (hebr); 7, 11; 10, 1; 13, 13. Quare apte *Cord.* : « iustissimam ob causam in tantis afflictionibus rationem seu partem hominis superiorem laxare appetitum inferiori habenbas querelarum, ut sic dolor internus qui erat pene intolerabilis in verba querula foras erumpens paululum leniretur » ; sim. S. *Ephr. Barth.*

3º Non opus esse, ut ad Iobum excusandum cum aliquibus (cf. *Pin. Cord. Tir.*) subtiliter discutiamus, in quantum et quibus cautelis adhibitis licet alieni creaturae maledicare. Haec sufficient, quae inter alia habet *Tir.* : « quin et maledicere ex zelo iustitiae creaturis rationalibus non qua tales, sed qua impia sunt, et ob ingentia que procreant mala, non est peccatum. Unde non est quod hic confugiamus ad locationem indeliboram, quasi haec Iobi verba fuerint solius sensus aut affectus *inferioris*, nam etiam rationis et partis superioris verba esse constat ex praedeliberato exordio totoquinie discursu » .

4º Abs re quoque esse, cum aliquibus discutere, quomodo Iobus licite potuerit desiderare, ut in vulva matris moriatur peccata scil. originali oneratus sine ullo salutis remedio — nam frustra quis in lamentationibus subtilitates quaerit theologicas, neque dolorum clamores ad rigidam normam et sonum verborum exigendi sunt, sed *psychologice* interpretandi i. e. habita ratione, quomodo homines communiter loqui soleant in affectuum commotionibus.

5º Neque omittendum esse, quod bene monet *Calm.* : « familiarem orientalem sermonem magis vividum esse, igneum magis ac patheticum, quam nostrum¹. Res exprimunt phrasibus, quae multo infra significacionis vim explicandae sunt, ut iusto sensu reddantur. Phrasibus ita vividis, ut modum superare videantur, frequentissime utuntur Psalmi ». (Sim. *Sanet.* non aliud valere ait istas maledictiones, quam interiectionem *heu, vae.*)

6º Advertendum, non esse in V. T. eam *perfectionem* expectandam, quae propria sit indoli novi foederis. In eo utique « ibant Apostoli gaudentes,

1. Quae res illustratur modo illo, quo dolorem externe produxit vestibus scisis, laceratione ungularum, tunsione pectoris, capillis evulsis, humicubatione, cimeris pulveritisque aspersione, adhibitis praeficiis, etc.

quia digni habitu sunt pro nomine Iesu contumeliam pati » ; in eo *gloriat*ur S. Paulus de tribulationibus, et omnibus dicitur : omne gaudium existimat si in multis tribulationes inciderit etc.: at Christi patientis exemplo nondum proposito tantae perfectionis et doctrina et virtus V. T. erat prorsus impervia.

Ut igitur sacrae continentiae et virginitatis decus in viris sanctis V. T. non requirimus, cum probe sciamus ad N. T. excellentiam et maiorem plurim mysteriorum cognitionem et altiorem pertinere sanctitatem, ita summae prorsus ac *christianae* patientiae laus in Iobo non est postulanda, neque ulla pacto amor crucis, qui ascetis christianis iure quidem culmen est perfectionis, priscis illis temporibus est expectandus. *Defectum* igitur *perfectionis christianae* libentissimum in Iobo agnoscimus et fatemur, uti eundem in ceteris quoque V. T. sanctis deprehendi ac cerni nemo negabit. Unde Iobi verba laude digna esse non contendimus. Immo eius sermones non omni culpa caruisse asserimus, aliquos vividores et acerbiores et audacieores fuisse quam per erat facile damus; quare in disceptationis fine et a Deo fuit reprehensus et seipsum vituperavit. Verum de his postea commodus sermo redibit. Interea haec satis; ex quibus iam patet, nos minime illi affirmationi *Pinedae* calculum addicere, ex *perfecta* in *Deum charitate* Iobi querelas proficiisci, quippe cum vehementissimo amore flagrantium sit « ratione et iudicio cum eo quem amas velle contendere, signa amoris mutui in altero desiderare, languorem alterius amorem accusare, alterum dicere inimicum, crudellem etc. » — quae omnia in amore profano et apud poetas in erotica utique occurunt, sed quis voces amore libidinoso insanientium usurpare audebit, ut probet Iobum fuisse sanctissimi amoris divino vulnere saucium? aut quis sibi persuadebit, candem esse rationem amoris profan et divini, ita ut *Deo* aliquis dicat, quod poeta : o crudelis Alexi, nihil mea carmina curas? nil nostri misereri, mori me denique cogis? Tamen *Pineda* hisce aliisque ex *Tibd. Theocrit.*, *Virg. Ovid. Catul.* de promptis et amorem profanum eiusque vicissitudines spirantibus dicta Iobi non solum illustrare verum perfectam in *Deum* et absolutissimam prae se ferre charitatem demonstrare nititur, meo quidem iudicio vero aberrans. Neque si sancti N. T. *familiariter* quandoque conqueri de Deo solebant, id statim ad Iobi querelas explicandas usurpari potest, quod iam inde eluet, quia Iobus in fine non caruit divina reprehensione.